

РЕГУЛЯТОРНИЙ МЕХАНІЗМ В СИСТЕМІ СТРАХОВИХ РИЗИКІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГАРНОЇ СФЕРИ

П. К. БЕЧКО, кандидат економічних наук

С. А. ВЛАСЮК, кандидат економічних наук

Н. В. БОНДАРЕНКО, кандидат економічних наук

О. А. НЕПОЧАТЕНКО, кандидат економічних наук

М. О. КОБИЛЯНСЬКИЙ, аспірант

Уманський національний університет садівництва

Хоча існує багато варіантів управління ризиками – страхування ризиків в аграрній сфері повільно набуває особливого значення в Україні. Для ефективності страхування важливо, щоб ціни на страхові премії залишалися доступними, водночас залишаючись прибутковими для страхових компаній. В статті визначено нагальні проблеми та чинники регулювання страхових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери. Проаналізовано світовий досвід у частині субсидування страхових премій у вигляді участі держави щодо відшкодуванні шкоди в результаті настання страхових випадків. З'ясовано, що регуляторний механізм в системі страхових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери є цінним фінансовим інструментом. Запропоновано поширення в агропромисловому комплексі вертикальної інтеграції – агрохолдингів, що надає можливість вирішити частину проблем, пов'язаних з ціновими ризиками суб'єктів господарювання як сільського господарства, так і переробної промисловості.

Ключові слова: страхування, страховий ризик, регуляторний механізм, суб'єкт підприємницької діяльності, аграрна сфера, фінансові інструменти

Постановка проблеми. Сучасний стан системи страхування сільськогосподарських ризиків потребує узагальнення методів та інструментів регулювання сільськогосподарських ризиків, а також технологій, які можуть бути використані виробниками як самостійно, так з державною підтримкою. Аграрний сектор відрізняється високим ступенем ризиків. Сільськогосподарські товаровиробники стикаються з безліччю ризиків, що впливають на зміну доходів рік у рік. Крім того, аграрне виробництво безпосередньо залежить від впливу стихійних лих та надзвичайних ситуацій. Загибель урожаю або його пошкодження трапляються внаслідок бурь, вимокання, зайвого зволоження, заморозків, вимерзання, посухи, нестачі тепла, граду, злив, повеней, селів, випрівання, безводдя чи маловоддя в джерелах зрошення та внаслідок інших незвичних для окремої місцевості метеорологічних чи інших природних умов, а також від хвороби, шкідників рослин та пожежі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми функціонування та розвитку регуляторних механізмів в системі страхових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери висвітлена у працях науковців, які займаються визначеною проблематикою – Ю. Алескерова, С. Власюк, О. Зоря, А. Карнаушенко, П. Лайко, О. Луценко, А. Петренко, О. Прокопчук, А. Стельмашук, А. Шоломій та ін. Незважаючи на кількість проведених опрацювань, і обсягу наукових досліджень з даної тематики, залишається невизначеною ефективність регуляторних механізмів в системі страхових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери.

Мета роботи. Розвиток регуляторного механізму в системі страхових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери з виокремленням і класифікацією чинників, які позначаються на динаміці основних показників страхового ринку, та обґрунтування напрямів ефективної системи агрострахування України.

Методика досліджень. Методологічну основу дослідження сформували загальнонаукові принципи і методи, які передбачають узагальнення, системний і діалектичний підхід щодо окреслення проблем функціонування регуляторного механізму в системі страхових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери. Безпосередньо, під час дослідження застосовані загальнонаукові методи та прийоми такі як наукова абстракція, гносеологічний аналіз, структурно-логічний аналіз, факторний аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, статистичний метод, прогностичний та інші.

Результати досліджень. Переважаючими видами ризиків у сільському господарстві є наступні ризики: соціального значення, зниження родючості ґрунтів та зміни посівних площ, природно-кліматичного спрямування, зміни цін на сільськогосподарську продукцію, зниження конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на міжнародних ринках, фінансової неспроможності сільгоспвиробників, недостатність фінансової підтримки державою аграріїв, низької забезпеченості основними засобами, сільськогосподарської технікою та скорочення виробничо-технічного потенціалу. Важливим моментом у створенні системи управління сільськогосподарськими ризиками є їх класифікація, під якою розуміють розподіл ризиків на конкретні групи за певними ознаками (табл. 1).

При цьому виокремлено інформаційний ризик, який є небезпекою неправильної організації грошових потоків через збій інформаційних систем; неправильної організації або умисного порушення потоків даних внаслідок впливу людей та зовнішні події на інформаційну систему. Недостатня поінформованість, використання недостовірної інформації чи відсутність необхідної інформації можуть призвести до прийняття помилкових рішень та уможливити великі втрати. Страхування є одним із інструментів, застосування якого не є порушенням вимог СОТ та виступає одним з ефективних інструментів стабілізації доходів сільськогосподарських виробників [1].

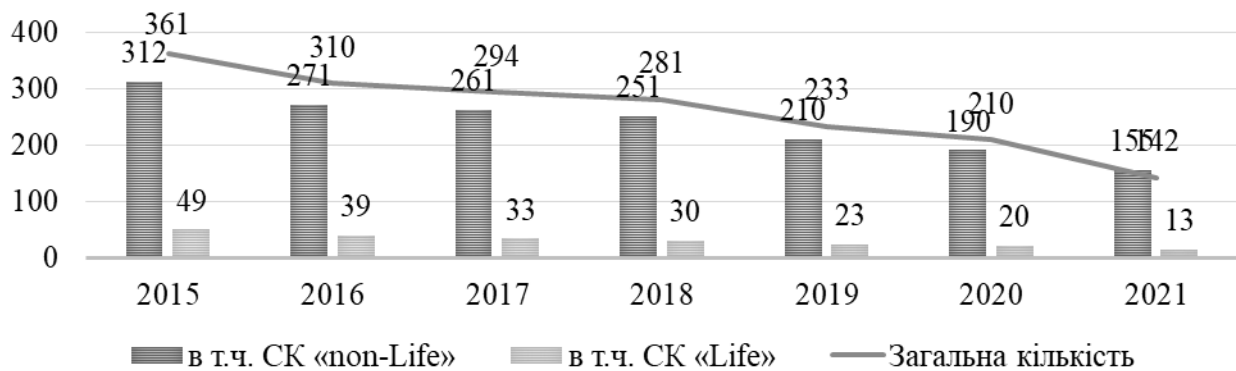
Табл. 1. Класифікація страхових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери

Група чинників	Чинники впливу на страхування аграріїв
За природою виникнення	<ul style="list-style-type: none"> - природно-кліматичні – пожежі, повені, зливи, бурі, засухи тощо. - санітарні – хвороби, епідемії; - фінансові – інфляційні, інвестиційні; - суспільні – страйки, мітинги, війни; - трудові – втрати робочого часу, кваліфікація трудових ресурсів; - ринкові і цінові – постачання і збут; - інформаційний – відсутність чи недостовірна інформація; - технологічні – застаріле устаткування .
За величиною впливу	<ul style="list-style-type: none"> - без ризикована зона; - допустимий рівень; - критичний рівень; - катастрофічний рівень
По можливості відповідної реакції на ризик із боку господарюючого суб'єкта	<ul style="list-style-type: none"> - нульова вірогідність на відповідний ризик; - середня вірогідність на відповідний ризик; - висока вірогідність на відповідний ризик;
За характером реагування на ризики з боку господарюючого суб'єкта	<ul style="list-style-type: none"> - керований; - некерований; - керований частково.

У той же час є ряд важливих моментів, які повинні враховуватись при вдосконаленні як сільськогосподарського страхування, так і аграрного сектора загалом. Одним з ефективних інструментів зниження ризиків та забезпечення стабільного виробництва на селі є страхування ризиків сільськогосподарських організацій, що має тривалу історію. В останні роки страхування є одним із пріоритетних методів управління ризиками в сільському господарстві, спрямованого на підвищення фінансової стійкості товаровиробників в умовах високої невизначеності. Ситуацію на нинішньому етапі розвитку вітчизняної системи сільськогосподарського страхування загалом можна оцінити позитивно.

Підґрунтям інтеграційних процесів на страховому ринку є процеси глобалізації (спричиняють зміну структури взаємовідносин та механізму функціонування страхового ринку), основним проявом яких є лібералізація ринку та універсалізація діяльності, що впроваджується через консолідацію. В свою чергу, консолідація у світовій фінансовій практиці означає зміцнення чогось, завдяки об'єднанню [2].

Досліджуючи основні тенденції інтеграційних процесів на страховому ринку України, варто зазначити, що процес консолідації триває (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка страхових компаній в Україні 2015–2021 рр. [3]

Сільськогосподарське страхування підтримується та субсидується у багатьох країнах, які ухвалили рішення про розвиток системи аграрного страхування. Основні принципи існують і в Україні, хоча є невеликі організаційні та системні відмінності. Базовим правилом є відповідність державної підтримки вимогам СОТ. Програма страхування з державною підтримкою має бути спрямована на стабілізацію доходів сільськогосподарських підприємств. Підтримка доходів окремого суб'єкта господарювання має проводитися на рівні доходу за довгостроковий період та базуватися на середній врожайності та середніх цінах реалізації продукції за останні п'ять років. Система державної підтримки агрострахування має ґрунтуватися на основних засадах страхування та прагнути до виключення невірних чинників [4].

Варто також розглянути напрацьований європейськими країнами досвід здійснення державної підтримки сільськогосподарських виробників у сфері агрострахування. На сьогодні, в світі умовно сформовано три моделі: компенсаційна, грошових виплат та регулятивна. Відповідно до першої, держава надає компенсації постраждалим шляхом прийняття рішення за кожним, окремо взятим випадком, на підставі визнання на рівні держави страхового випадку «катастрофою». Після цього визначають умови, відповідно до яких постраждалі можуть одержати грошову допомогу. Така модель діє у Німеччині, Нідерландах, Італії та Швеції.

Однак має вона і суттєвий недолік – невизначеність щодо умов і суми виплат. За використання моделі грошових виплат держава встановлює чітке обмеження на суму відшкодування понесеного збитку, а грошові виплати здійснюються з фонду допомоги в разі стихійних лих. При цьому приводом для отримання таких виплат є не сам факт настання страхового випадку, а попередні очікування. Таку систему практикують у Бельгії й Австрії. Найпопулярнішою нині в країнах Європи є третя модель – регулятивна, яку практикують у Франції. За такого підходу держава здійснює регулятивне втручання у ринок приватних страхових послуг, покладаючи обов'язок на осіб, що придбали поліс добровільного страхування, здійснити додатковий внесок на обов'язкове страхування від стихійних лих [5].

Аналіз світового досвіду свідчить, що у більшості розвинених країн страхування сільськогосподарських ризиків здійснюється за активної підтримки та участі держави або у формі субсидування частини страхової премії, що сплачується сільськогосподарськими товаровиробниками, або у вигляді участі держави у відшкодуванні шкоди, що виникла в результаті настання страхових випадків [6]. Найбільш вдалими є системи Іспанії, США та Канади. Розглянемо обмеження сформованої вітчизняної системи аграрного страхування та способи їх подолання на прикладі інших країн (табл. 2).

З урахуванням того, що одним з головних перешкод для розвитку системи страхування сільськогосподарських ризиків є тяжке фінансове становище основної частини можливих страхувальників, першочерговим завданням є забезпечення доступності страхування максимально широкому колу сільгоспвиробників. У світовому співтоваристві система агрострахування формується та розвивається за допомогою державної підтримки. Існує думка, що більш ефективним є надання допомоги тільки у разі настання катастрофічних погодних подій, які самі виробники сільськогосподарської продукції, і уряд можуть керувати ризиками за допомогою різних інструментів та стратегій.

Розвиток страхування має відбуватися в двох напрямках. З одного боку, має формуватися попит на страхові продукти: у страхувальників – виробників сільськогосподарської продукції має бути страховий інтерес. З іншого боку, має бути гідна пропозиція, тобто страхові компанії за участю держави покликані пропонувати різні варіанти страхових програм та послуг. Значна частина країн підтримуючи своїх сільгоспвиробників, виконують одну з ключових функцій – це забезпечення продовольчої безпеки власної країни. Крім того, для підвищення конкурентоспроможності такої продукції світових ринках надають державні дотації. У зв'язку з цим великий інтерес представляє міжнародний досвід у цій сфері страхування.

Загалом сільськогосподарські товаровиробники мають багато можливостей регулювати ризики. Слід зазначити, що інструменти регулювання ризику у сільськогосподарських організаціях можуть бути використані виробниками самостійно, у той час як інструменти поділу ризиків припускають наявність відповідної інституційного середовища та ринкової інфраструктури. Однак, існує необхідність переходу від традиційних підходів до страхування відшкодування до підходів, заснованих на індексах, щоб уникнути морального ризику, несприятливого відбору та інших витрат. З точки зору довгострокового зниження ризику, страхування саме по собі може не призвести до довгострокового зниження ризику, якщо сигнал ціни ризику не доводиться до суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери і якщо страхування не поєднується в обов'язковому порядку з варіантами зниження ризику, такими як – найкращі методи управління.

Останнім часом поширення в агропромисловому комплексі набуває вертикальна інтеграція.

Табл. 2. Способи подолання найбільш суттєвих проблем сільськогосподарського страхування у зарубіжних країнах

Обмеження	Рішення
<p>Проблема 1. Відсутність у сільгоспвиробників стимулів щодо укладання договорів страхування: – наявність альтернативної системи підтримки сільгоспвиробника на випадок неврожаю - погана продуктова лінійка - незручні умови оплати Значна кількість спірних випадків при врегулюванні збитків</p>	<p>Канада. Якщо страховики пропонують страхування певної культури, то сільгоспвиробник більше не зможе звернутися до держави за допомогою. При вирішенні страхувальника про відмову від участі у субсидованій програмі страхування він втрачає право на отримання будь-яких сільськогосподарських державних субсидій протягом наступних трьох років. Страхувальник може вибрати рівень покриття 50, 60, 70, 80, 85 і 90 %. США. Мінімальне страхове покриття – катастрофічне – передбачає відшкодування збитків за недобору 50% урожаю. Премія – субсидується урядом США, фермер вносить лише фіксовану плату за участь у програмі. Загалом у країні існує понад 370 страхових продуктів у сфері с.-г. страхування. Покриття розроблено більш ніж 100 культур. Субсидії виплачуються страховим компаніям. Фермер має сплатити лише свою частину суми премії. Іспанія. Сільгоспвиробник укладає договір страхування з АТ «Агросегуро», який виступає від імені страхових компаній і звертається безпосередньо до державі за субсидіями. Австрія. У разі відсутності виплат субсидії за преміями повертаються урядам Федерації та провінцій, з яких кожне отримує по 25 % від сум, що повертаються. Європа, Латинська Америка, Африка та Азія. Індекс погоди. Страхова подія визнає падіння показника нижче встановленого розрахунками значення. Переваги: не потрібні огляд посівів, уточнення збитків, немає анти вибору та морального ризику</p>
<p>Проблема 2. Відсутність стимулів до підвищення рівня продуктивності аграрних господарств</p>	<p>Канада. Премія для страхувальника ґрунтується на параметрах ризику з культури, регіону та його окремому господарству. Австрія. Фермери надають дані щодо їх діяльності (урожайності), які використовуються для визначення дисконтів (знижок)</p>
<p>Проблема 3. Фінансова незбалансованість системи</p>	<p>Іспанія Плани аграрного страхування розробляються агентством ENESA трирічний та річний строки та затверджуються міністерствами сільського господарства та економіки</p>
<p>Проблема 4. Фінансова нестійкість системи</p>	<p>США. Уряд надає страховим компаніям перестраховання першого рівня. Австралія. Утримання ризиків місцевими філіями страхових компаній становить близько 20 %. Інші 80 % перестраховуються компаніями з рейтингом надійності не нижче за рівень «А», присвоєним S&P.</p>
<p>Проблема 5. Корумпованість та непрозорість системи</p>	
<p>Проблема 6. Низький рівень розвитку інфраструктури: – відсутність інституту незалежної експертизи; – нерозвинена статистична база</p>	<p>Іспанія Оцінка збитку на місцях виконується незалежними експертами, які працюють на підставі угоди з АТ «Агросегуро», а не окремими страховими компаніями Австралія. Врегулювання та оцінка збитків здійснюються декількома спеціалізованими компаніями (loss-adjusters), які звітують до першої чергу перед андеррайтинговими компаніями. Канада. Покриття надається фермеру у вигляді гарантії врожаю, що збирається та базується на індивідуальній статистиці фермера. Австралія. Тарифи страхування польових культур та бавовни базуються на багаторічній статистиці збитків, завданих градом. Подібні відомості про пшеницю збираються з 1965 р. Це є базою для всіх польових культур, навіть для садів та виноградників.</p>

Агрохолдинги, що об'єднують підприємства різних сфер агропромислового комплексу, дає можливість вирішити частину проблем, пов'язаних з ціновими ризиками суб'єктів господарювання як сільського господарства, так і переробної промисловості. Це скорочує фінансові ризики організацій – членів агрохолдингів.

Позитивний ефект досягається також за допомогою диверсифікації, яка має на увазі комбінування різних виробничих напрямів із метою скорочення серйозних коливань у рівні доходів. Цей інструмент скорочення ризиків базується на теорії портфельних інвестицій та дає змогу скоротити загрози за допомогою інвестування в сфері виробництва, де ситуація розвивається в різних напрямках і виявляється у негативній кореляції доходів при настанні певних подій. Важливим підходом поділу або трансферу ризиків є ринок термінових стандартних контрактів, що ефективно функціонує та дає змогу публічно формувати ціни набагато товарів, зокрема сільськогосподарські. Термінові контракти дають змогу агровиробникам спеціалізувати своє виробництво використовувати ефект масштабу, який не завжди вдається при диверсифікації), в той час як ринкові спекулянти спеціалізуються на несенні ризиків. В даному випадку найпоширенішим інструментом поділу ризиків є страхування виробництва, спрямоване забезпечення страхувальників адекватним страховим покриттям у разі негативних економічних наслідків, викликаних окремими ризиками.

Висновки. Регуляторний механізм в системі страхових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності аграрної сфери є цінним фінансовим інструментом, який підвищує стійкість діяльності, уникаючи або обмежуючи потенційно руйнівні фінансові втрати, а також полегшує доступ до фінансових ресурсів та підвищує продуктивність дрібних товаровиробників, що в свою чергу дозволяє впроваджувати нові технології, які забезпечують економічне процвітання та фінансово-економічну ефективність.

Література:

1. Петренко А. Аграрне страхування: комплексний інструмент управління ризиками. Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/agrarne-strahuvannya-kompleksniy-instrument-upravlinnya-rizikami.html>
2. Клапків Л. М., Клапків Ю. М., Свірський В. С. Консолідація банківського та страхового бізнесу: теоретико-методологічні доміанти та тенденції розвитку: монографія. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 183 с.
3. Нацбанк визнав прозорою структуру власності лише третини українських страхових компаній. *Бізнес Цензор*. Режим доступу: <https://biz.censor.net/n3338639>.
4. Стельмашук А. М. Формування ринкової моделі агрострахування на засадах державно-приватного партнерства. *Інноваційна економіка*. 2019. № 1–2. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/rt/printerfriendly/4/0>.

5. Власюк С. А., Барабаш Л. В. Бондаренко Н. В. Актуальні питання розвитку агостраховання в Україні. *АгроТерра: освіта, наука та бізнес*. 2018. № 1(4). С. 60–64.

6. Павленко О. П. Страхування як метод фінансової безпеки аграрних виробників: сучасні тенденції та світовий досвід. *Modern Economics*. 2018. № 8. С. 134–141.

References:

1. Petrenko, A. Agricultural insurance: a comprehensive tool for risk management. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/agrarne-strahuvannya-kompleksniy-instrument-upravlinnya-rizikami>.

2. Klapkiv, L. M, Klapkiv, Y. M., Svirskyi, V. S. (2019). *Consolidation of banking and insurance business: theoretical and methodological dominants and development trends*. Ivano-Frankivsk: Publisher Kushnir G. M., 2019. 183 p. (in Ukrainian).

3. The National Bank recognized the ownership structure of only a third of Ukrainian insurance companies as transparent. *Business censor*. URL: <https://biz.censor.net/n3338639>.

4. Stelmashchuk, A. M. (2019). Formation of a market model of agricultural insurance on the basis of public-private partnership. *Innovative economy*, 2019, no. 1–2. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/rt/printerfriendly/4/>. (in Ukrainian).

5. Vlasiuk, S. A., Barabash, L. V. Bondarenko, N. V. (2018). Current issues of agricultural insurance development in Ukraine. *AgroTerra: education, science and business*, 2018, no. 1 (4), pp. 60–64. (in Ukrainian).

6. Pavlenko, O. P. (2018). Insurance as a method of financial security of agricultural producers: current trends and world experience. *Modern Economics*, 2018, no. 8, pp. 134–141. (in Ukrainian).

Annotation

Bechko P. K., Vlasiuk S. A., Bondarenko N. V., Nepochatenko O. A., Kobylianskyi M. O

Regulatory mechanism in the system of business insurance in the agrarian sector

As the title implies the article describes the risk insurance in the agricultural sector that is growing in importance in Ukraine. It is specially noted that for efficient insurance, it is important that insurance premium prices remain affordable while remaining profitable for insurance companies. Farmers face many risks that affect the change in income annually. In addition, agricultural production is directly dependent on the impact of natural disasters and emergencies.

The main purpose of the paper is to study the development of the regulatory mechanism in the system of insurance risks of agrarian business entities with identification and classification of factors that affect the dynamics of the main indicators of the insurance market, and substantiate the effective Ukrainian agricultural insurance system. The methodological basis of the research was established by general scientific principles and methods that involve generalization, systematic and dialectical approach. General scientific methods and techniques such as scientific abstraction, epistemological analysis, structural-logical analysis, factor

analysis, synthesis, induction, deduction, comparison, statistical method, prognostic and others have been used during the research.

The paper has clearly shown that one of the most efficient tools for reducing risks and ensuring stable production in rural areas is risk insurance of agricultural organizations, which has a long history. Analysis of global experience of agricultural insurance shows that in most developed countries, agricultural risk insurance is carried out with the active support and participation of government or in the form of subsidizing part of the insurance premium, or in the form of state participation in compensation. In conclusion it was found that the regulatory mechanism in the system of insurance risks of agribusiness entities is a valuable financial instrument. It is also offered to spread vertical integration in the agro-industrial complex - agro-holdings, which provide an opportunity to solve some of the challenges associated with price risks of economic entities, both agriculture and processing industry.

Key words: *insurance, risk insurance, regulatory mechanism, business entity, agricultural sector, financial instruments*

УДК: 336 : 330.341.11

DOI: 10.31395/2415-8240-2022-100-2-187-196

КРАУДФАНДИНГ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

С. А. ВЛАСЮК, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Розглянуто теоретичні та практичні аспекти впровадження краудфандингу як альтернативного джерела фінансування діяльності господарюючих суб'єктів. Виявлено, що краудфандингові платформи діють як посередники, і їхня роль є вирішальною у створенні довіри серед їхніх нинішніх та майбутніх користувачів. З'ясовано, що одним із головних факторів, що керують світовим ринком краудфандингу, є те, що він використовується як засіб безкоштовного просування та діє як безкоштовний маркетинговий інструмент. Запропоновано формулювання рекомендацій щодо можливих способів залучення фінансових ресурсів через використання краудфандингових платформ для сприяння можливостям розвитку колективних дій.

Ключові слова: *краудфандинг, краудфандингова платформа, інвестиції, бізнес-проект, фінансування*

Постановка проблеми. Для фінансування діяльності суб'єктів господарювання, зазвичай, використовують традиційні джерела: власні, позикові або залучені. В умовах сьогодення з'являються альтернативні механізми фінансування, які використовують цифрові технології такі як краудфандинг, який може допомогти вийти за межі традиційних, забезпечуючи нижчу вхідну вартість для дрібних інвесторів, продемонструвати зацікавленість громади тощо. Краудфандинг може виступити важливим альтернативним